

Elita władzy miasta Sandomierza do schyłku XIV w.

Słowa kluczowe: handel dalekosiężny, lokacja miejska, wspólnota samorządowa, patrycjat, socjotopografia, wójtostwo dziedziczne

Keywords: long-distance trade, urban location, municipal community, patriciate, sociotopography, hereditary vogtship

W niniejszym studium zamierzam ukazać mechanizmy funkcjonowania elit politycznych Sandomierza w XIII–XIV w. Pisząc o miejskiej elicie władzy, będę mieć na myśli środowisko społeczne, które przez dłuższy czas uczestniczyło w sprawowaniu rządów w mieście. Utworzenie lub przyjęcie bardziej precyzyjnej definicji elity¹ okazuje się w tym przypadku niemożliwe z powodu zbyt małej ilości źródeł oświetlających dzieje tego miasta w omawianym okresie. Zachowało się bardzo niewiele dokumentów dotyczących średniowiecznego Sandomierza. Największym utrudnieniem w badaniach nad historią jego mieszkańców jest jednak całkowity brak ksiąg wpisów sprzed XVI w. Mimo tych ograniczeń dawni obywatele sandomierscy stali się obiektem naukowych zainteresowań już w początkach XX w. dzięki Janowi Ptaśnikowi. Uczony ten ukazał szczegółowo losy sandomierskich wójtów dziedzicznych w XIII i XIV w. w ramach rozprawy poświęconej dziejom patrycjatu Krakowa². W podobnym czasie o wójtach Sandomierza pisał również Edmund Długopolski w studium monograficznym buntu wójta Alberta³. Wiele wartościowych ustaleń dotyczących mieszkańców Sandomierza w późniejszym średniowieczu i u progu czasów nowożytnych poczynił następnie Feliks Kiryk w monografii urbanizacji województwa sandomierskiego w XIII–XVI w.⁴ Wójtowie sandomierscy występują również w pracach Andrzeja Marca dotyczących historii politycznej Małopolski XIII–XIV w.⁵

Według orientacyjnych szacunków w połowie XIV stulecia Sandomierz zamieszkiwało nie więcej niż 3 tys. osób. Jego populacja byłaby więc trzy–cztery

¹ Vide np. NOGA 2003, s. 5 n.

² PTAŚNIK 1913, s. 33–38.

³ DŁUGOPOLSKI 1905, s. 160–162.

⁴ KIRYK 1994, s. 120–127.

⁵ Zwłaszcza MARZEC 2012, s. 85–86.

razy mniejsza niż szacowana populacja Krakowa, z wyłączeniem przedmieść oraz Kazimierza i Kleparza⁶. Zgodnie z powszechnie stosowaną w polskiej historiografii klasyfikacją średniowiecznych miast ówczesny Sandomierz należy uznać za duży ośrodek tzw. drugiej kategorii — przyjmuje się, że miasta takiej rangi liczyły przeważnie po 2 tys. mieszkańców⁷. Niniejsze studium stanowi zatem pierwszą w dotychczasowych badaniach próbę ukazania historii elity władzy polskiego miasta drugiej kategorii w XIV w. Potrzebę badań nad obywatelami mniejszych ośrodków miejskich późnośredniowiecznej Polski zgłaszał wielokrotnie Henryk Samsonowicz⁸. Do tej pory opublikowano zaledwie dwa wyczerpujące studia poświęcone historii elit politycznych miast drugiej kategorii, mianowicie Kalisza i Warty w XV–XVI w.⁹ Oprócz tego dysponujemy co prawda wartościowymi opracowaniami monograficznymi socjotopografii kilku innych niewielkich ośrodków miejskich, jednak analizy te sięgają najwcześniej dopiero XV stulecia i bazują przede wszystkim na analizie miejskich ksiąg wpisów¹⁰.

Zakreślając ramy chronologiczne własnych badań, odwoływałem się do wyników najnowszych studiów nad procesem formowania się miasta komunalnego w Sandomierzu¹¹. Początkową cezurę moich rozważań wyznacza lokacja Sandomierza na prawie magdeburskim, zatwierdzona przywilejem lokacyjnym Leszka Czarnego z 1286 r. Książę ten po stłumieniu buntu możnych poprzedniego roku usiłował wzmacnić swoją pozycję polityczną m.in. w sojuszu z mieszczanami stołecznego Krakowa. Podobnemu celowi miała również służyć lokacja silnego ośrodka miejskiego na prawie magdeburskim w ziemi sandomierskiej¹². Na tym właśnie etapie uformowano struktury prawnoustrojowe, ramy terytorialne i podstawy gospodarcze rozwoju wspólnoty miejskiej w Sandomierzu. Końcowa granica niniejszych badań pokrywa się natomiast mniej więcej ze schyłkiem XIV stulecia. Był to czas krzepnięcia statusu gminy komunalnej w Sandomierzu po fundamentalnych reformach z okresu panowania Kazimierza Wielkiego. Ostatni koronowany Piast zarządził wszechstronną przebudowę miasta, ugruntował jego pozycję gospodarczą, a także przyspieszył rozwój instytucji ustroju samorządowego¹³. W końcu XIV w. profil społeczny i gospodarczy Sandomierza uległ również przeobrażeniom w wyniku zawarcia unii polsko-litewskiej, która odmieniła geografii szlaków wymiany handlowej w tej części Europy¹⁴.

⁶ OKNIŃSKI 2016, s. 82.

⁷ SAMSONOWICZ 1979; BOGUCKA, SAMSONOWICZ 1986, s. 105 n.

⁸ Zwłaszcza SAMSONOWICZ 1989.

⁹ GAŚSIOROWSKI 1985; KNAP 1994.

¹⁰ Zwłaszcza: SOWINA 1991; BARTOSZEWICZ 1997; LEŚNIAK 1999. W odniesieniu do Sandomierza vide BURDZY 2012.

¹¹ LALIK 1993; FLOREK 2005; OKNIŃSKI 2016. Vide też *Sandomierz* 2014.

¹² LALIK 1993, s. 100–102; ŻMUDZKI 2000, s. 422 n.

¹³ OKNIŃSKI 2016, s. 91 n.

¹⁴ MORAWSKI 1993, s. 128 n. Vide także SAMSONOWICZ 1973.

Mniej więcej do połowy XIV w. jedynymi poświadczonymi źródłowo przywódcami sandomierskiej gminy miejskiej byli jej wójtowie dziedziczni. Na mocy przywileju lokacyjnego z 1286 r. zasadzcą i pierwszym wójtem Sandomierza został niejaki Witko¹⁵. Był on na pewno zaufanym człowiekiem Leszka Czarnego. Zgodnie z dokumentem lokacyjnym funkcja zasadzcy została mu powierzona w uznaniu zasług wobec księcia i jego władztwa. W przywileju nazwano go też żupnikiem („supparius noster”), co oznacza, że jeszcze przed objęciem wójtostwa udzielał się w książęcej administracji skarbowej¹⁶. Od czasu badań Ptaśnika podejrzewa się, że Witko wywodził się z patrycjatu Krakowa. Rzeczywiście dzierżył on na terenie Krakowa dobra i nieruchomości, o których informuje założona ok. 1300 r. najstarsza krakowska księga wpisów. W 1302 r. wobec krakowskiego sądu ławniczego Witko sprzedał połowę jatki rzeźniczej, a jego syn Konrad ćwierć parceli przy ul. św. Szczepana¹⁷. Z kolei w 1318 r., zapewne już po śmierci Witka, wzmiankowano należącą do niego kiedyś kamienicę¹⁸. Był to imponujących rozmiarów dom, stojący w reprezentacyjnym miejscu na rogu rynku i ul. Floriańskiej, naprzeciwko kościoła Mariackiego¹⁹.

Lokacja Sandomierza uruchomiła długotrwały proces formowania struktur ustroju komunalnego. Nie wiadomo, w którym dokładnie momencie zawiązano tutaj radę miejską. Zdaje się, że początkowo decyzje dotyczące wspólnych spraw obywateli podejmowano na specjalnie w tym celu zwoływanych wiecach, które obradowały przy wójcie. Mogłoby to wynikać z przywileju Leszka Czarnego dla dominikanów sandomierskich, najpewniej z 1286 r. Nadając zakonnikom działkę na terenie miasta lokacyjnego, książę powołał się na zgodę wójta i „wszystkich mieszczan” („cives universi”). Następnie Leszek zastrzegł, że legaty w nieruchomościach świadczone przez mieszczan na rzecz konwentu będą wymagały zgody nie tylko władcy, lecz także prawnych reprezentantów wspólnoty, a więc wójta i wszystkich mieszczan, którzy powinni wypłacać pieniężne ekwiwalenty takich darowizn²⁰. Rajcy sandomierscy wystąpili w źródłach dopiero w lipcu 1306 r., u boku następnego wójta dziedzicznego, Marka, w protokole procesu przeciwko biskupowi krakowskiemu Janowi Muskacie: „Marcus advocatus Sandomiriensis et consules civitatis ibidem”²¹.

Witko utracił wójtostwo Sandomierza w trakcie burzliwych zawirowań politycznych, które towarzyszyły upadkowi panowania Przemysławidów i walce Władysława

¹⁵ Dokument 2015.

¹⁶ Dokument 2015, s. 47.

¹⁷ NK, 1, nr 21. Cf. PTAŚNIK 1913, s. 34, przypis 6. Badacz uważał, że do Witka odnosi się również zapis z 1301 r. (NK, 1, nr 6), jednak wzmiankowany tutaj wójt Jaśko był raczej tożsamy z zasadzcą Wieliczki.

¹⁸ NK, 1, nr 471.

¹⁹ KOMOROWSKI 2014, s. 215–216.

²⁰ MAZUR 1969, s. 608.

²¹ MPV, III, 121, s. 82–83.

Łokietka o przejęcie władzy w Małopolsce²². Wójt Sandomierza należał wtedy, obok Jana Muskaty oraz wójtów dziedzicznych i mieszczan Krakowa, do wrogów Łokietka. Przyjmuje się, że przyszły władca wkroczył do Małopolski z posiłkami węgierskimi w drugiej połowie 1304 r., a więc jeszcze za życia Wacława II. Zapewne w 1305 r. usunął Witka z wójtostwa w Sandomierzu i ustanowił nowym wójtem dziedzicznym wspomnianego już Marka. Syn Witka, Konrad, schronił się najwyraźniej w Krakowie, skoro w sierpniu 1306 r. wystąpił na liście świadków dokumentu wystawionego tu przez wójta dziedzicznego Alberta i trzech rajców. Dyplomem tym zatwierdzono sprzedaż 30 morgów na przedmieściach Krakowa Janowi Muskacie przez Mirosława Rożną²³. Akcję prawną przeprowadzono w newralgicznym czasie, krótko przed wydaniem miasta Łokietkowi. Nieobecność Witka w testacji mogłaby świadczyć o uwięzieniu go przez księcia jeszcze w 1305 r. Biskup i krakowianie przyjęli panowanie Łokietka we wrześniu, oczywiście za cenę daleko idących ustępstw²⁴.

Mimo zawarcia wrześniowego kompromisu wójtem Sandomierza pozostał Marek. Dzierżył on wójtostwo z synem Robertem, jak wynika z dokumentu Łokietka z czerwca 1307 r., dotyczącego nadania im podmiejskich wsi Radoszki i Ocina²⁵. Witko zdołał jednak powrócić na wójtostwo jeszcze przed buntem wójta Alberta. Dzielił je wtedy z patrycjuszem krakowskim Zygfydem z Sącza, na co wskazuje dyplom książęcy wystawiony podczas rebelii, 22 października 1311²⁶. Mianowicie Łokietek usunął wtedy Witka i Zygfyda z wójtostwa, twierdząc, że weszli w jego posiadanie podstępem („per dolos et fraudes et tempora contraria contra Deum et iusticiam de facto nefarie”). Wójtem dziedzicznym został wspomniany Robert, tym razem nazwany Rupertem, i jego brat Marek, synowie dawnego wójta Marka: „Rupertus et Marcus filii Marci, quondam advocati Sandomiriensis”.

Ponowne odebranie wójtostwa Witkowi oznaczało kres jego politycznej kariery. Nie pojawił się więcej w źródłach. Możliwe zatem, że podzielił los przywódców krakowskiej rebelii. Niektórzy z nich zostali prawdopodobnie uprowadzeni na Śląsk przez Bolesława opolskiego, a pozostałych stracono w Krakowie²⁷. Nieruchomość Witka leżąca u zbiegu rynku i ul. Floriańskiej została skonfiskowana. Jego dawny dom w 1320 r. z woli Łokietka przekazano Hankowi Pisarzowi²⁸. Syn Witka Konrad przeżył rebelię, lecz opuścił Kraków i Sandomierz. W 1317 r. wobec sądu miejskiego

²² Przebieg wydarzeń omówił ostatnio MARZEC 2006, s. 20 n.

²³ KDKK, I, nr 113. KŁODZIŃSKI 1938, 348–349. W sprawie identyfikacji tej osoby vide SIKO-RA 1993, s. 54–55.

²⁴ GAWLAS 2000a, s. 93.

²⁵ KDM, I, nr 137.

²⁶ KDM, I, nr 147. Dokument ten, znany Franciszkowi Piekosińskiemu z odpisu w Tekach Narusze-wicza, został wydatowany przez niego na 31 października. Poprawna data znajduje się w kopii w Metryce Koronnej (ks. 93, f. 323r): „undecim kalendas Novembris”; więcej w tej sprawie vide MARZEC 2000, s. 6, przypis 21.

²⁷ STARZYŃSKI 2010, s. 61 n.

²⁸ NK, I, nr 577.

w Krakowie sprzedał miastu dwie ławy sukienne, a we wpisie w księdze miejskiej został wtedy nazwany rycerzem („miles”)²⁹.

Przyjrzyjmy się teraz losom rodziny, która objęła wójtostwo dziedziczne Sandomierza po usunięciu z niego Witka i jego współników. Jak wspominałem, prawdopodobnie już w 1305 r. Władysław Łokietek ustanowił wójtą sandomierskim Marka. Ptaśnik uważał, że mieszczanin ten był tożsamy z noszącym to imię mincerzem krakowskim, wzmiankowanym w dokumencie kanonika krakowskiego Raclawa z 1 marca 1302³⁰. Raclaw nadał wtedy altarii Najświętszej Marii Panny w katedrze krakowskiej wieś Kurdwanów³¹. Zaznaczył przy tej okazji, że nabył ją „od Marka i Ruperta, synów Marka, dawnego mincerza krakowskiego” („a Marcone et Ruprachtone filiiis Marci condam monetarii Cracoviensis”). Raclaw uzyskał wieś Kurdwanów razem z książęcym dokumentem („cum privilegio ducali super suis libertatibus inpetrato”), co oznacza, że trafiła ona do rodziny mincerza Marka z nadania któregoś z książąt krakowskich³². Według Ptaśnika padające w dokumencie z 1302 r. słowo „condam” znaczy tylko tyle, że w momencie wystawiania go Marek nie pełnił już funkcji mincerza. Badacz ten uważał więc, że dawny mincerz krakowski był wójtą sandomierskim jeszcze w 1307 r. oraz że zmarł przed 1311 r., gdy wójtami byli już jego synowie, Rupert i Marek. Mincerza krakowskiego Marka utożsamiano z noszącym to samo imię wójtą dziedzicznym Sandomierza także w późniejszej historiografii³³.

Interpretacja Ptaśnika wydaje się jednak niemożliwa do obrony w świetle nieznanego temu historykowi dokumentu krakowskiego sądu ziemskiego z 7 marca 1302³⁴. Dyplomem tym zatwierdzono mianowicie dawny kontrakt sprzedaży wsi Kurdwanów przez Marka i Ruperta kanonikowi Raclawowi. Dwaj mieszczanie krakowscy są tutaj określani w następujący sposób: „discreti viri Marcus et Roprachus cives Cracovienses filii Marci bone memorie, condam civis et monetarii loci prefati”. Tym razem ojciec Marka i Ruperta został nazwany nie tylko dawnym mincerzem, lecz także dawnym mieszczaninem krakowskim, co razem z formułą „bonae memoriae” powinno świadczyć, że w 1302 r. już nie żył. Mincerz Marek nie zdążył nigdy objąć wójtostwa dziedzicznego w Sandomierzu.

Marek, który ok. 1305 r. został wójtą Sandomierza, był więc synem dawnego mincerza o tym imieniu, a w 1307 r. dzierżył to wójtostwo już z własnym synem Robertem (Rupertem). Oznacza to, że mieszczanie przywróceni na wójtostwo w listopadzie 1311 r. byli wnukami mincerza krakowskiego Marka (zm. przed 1302 r.), a synami wójta sandomierskiego Marka (zm. w latach 1307–1311). Na

²⁹ NK, 1, nr 412.

³⁰ PTAŚNIK 1913, s. 34.

³¹ LESZCZYŃSKA-SKRĘTOWA 1994–2003, s. 360.

³² KDKK, I, nr 106.

³³ GRODECKI 2009, s. 229–230; KIRYK 1994, s. 120; MARZEC 2012, s. 84.

³⁴ *Dokumenty* 1971, nr 1.

uwagę zasługuje również kolejność, w jakiej bracia Robert (Rupert) i Marek zostali wymienieni na dokumencie z 1311 r. Pierwszy z nich wystąpił jako współwłaściciel wójtostwa po raz pierwszy jeszcze w 1307 r., u boku ojca, pełnił więc obowiązki wójta dłużej od swojego brata Marka i mógł być od niego również starszy.

Robert umarł jako pierwszy. W trzeciej części *Liber beneficiorum* Jana Długosza wspomniano, że w roku 1331 bracia klasztoru Świętego Ducha w Sandomierzu nabyli pewne dobra ziemskie wobec wójta Marka i ławników³⁵, natomiast w 1337 r. Marek oraz niewspomniani z imienia potomkowie jego zmarłego brata („progeniti fratris eius Roperti memoriae foelicis”) zostali wskazani jako odbiorcy dokumentu Kazimierza Wielkiego, potwierdzającego nadanie miastu wsi Radoszki³⁶. Marek zmarł przed połową XIV w. W 1356 r. sąd rozjemczy powołany za zgodą Kazimierza Wielkiego rozstrzygnął spór majątkowy między potomstwem dwóch braci³⁷. Z wystawionego przy tej okazji dokumentu wynika, że Rupert zostawił dwie córki — Ewinkę, wówczas już wdowę po mieszczaninie sandomierskim Jerzym, oraz Elżbietę, żonę Mikołaja z Sącza. Po Marku zostali natomiast dwaj synowie, Piotr i Mikołaj, oraz niewymienione z imienia córki. Urząd wójtowski z dochodami sądowymi i powinnościami wojskowymi miały przypaść Piotrowi i Mikołajowi, resztę uposażenia podzielono zaś równo między potomstwo Ruperta (Roberta) i Marka. Pogłębiające się w drugiej połowie stulecia podziały majątkowe musiały zachwiać pozycją polityczną wójtów dziedzicznych Sandomierza³⁸. Dokonywały się one zresztą w czasach ogólnego schyłku znaczenia instytucji wójtostwa dziedzicznego w Polsce, kiedy miasta królewskie przechodziły stopniowo pod zwierzchność innych urzędników, zwłaszcza starostów³⁹.

Dokument dotyczący podziału wójtostwa z 1356 r. jest jednocześnie najwcześniejszym źródłem, które przynosi wiadomości o przedstawicielach miejskiej elity władzy niebędących członkami rodziny wójtów dziedzicznych. Podkreślono w nim, że w rozstrzygnięciu sporu asystowali liczni mieszcianie sandomierscy. Dwóch z nich wskazano imiennie, mianowicie bliżej nieokreślonego Bartka i Mikołaja z Pacanowa⁴⁰. O drugim z nich wiadomo, że ok. 1359 r. nakłonił pisarza sandomierskiego Konrada do sporządzenia odpisu *Zwierciadła Saskiego* na potrzeby sądu wyższego prawa magdeburskiego, powołanego na zamku sandomierskim przez Kazimierza Wielkiego w 1336 r.⁴¹ Być może potomkami Mikołaja z Pacanowa byli

³⁵ LB III, s. 53.

³⁶ KDP, I, nr 109.

³⁷ KDM, I, nr 247.

³⁸ Późniejsze losy wójtostwa zarysowali PTAŚNIK 1913, s. 36–37; SZCZYGIEŁ 1993, s. 41–44; KIRYK 1994, s. 121.

³⁹ GAŚSIOROWSKI 1976, s. 437–444. Problem ten w odniesieniu do Małopolski wymaga jednak dokładniejszego zbadania, vide SZCZYGIEŁ 2001; ZAŁĘSKA 2005, s. 140 n.

⁴⁰ Pacanów został lokowany na prawie niemieckim prawdopodobnie w 1265 r.: ZDM, 6, nr 1825; KIRYK 1995, s. 95–96.

⁴¹ RYMASZEWSKI 1975, s. 69 n.

Mikołaj „filius Paczonoviensis”, rajca sandomierski w latach 1367⁴² i 1368⁴³, oraz Jan, także „filius Paczonoviensis”, członek ławy miejskiej w 1371 r.⁴⁴

Wydaje się jednak, że spośród wszystkich obywateli Sandomierza aktywnych około połowy XIV w. to właśnie Bartek, wymieniony na dokumencie z 1356 r. przed Mikołajem z Pacanowa, dorobił się największego znaczenia politycznego. Swoją karierę zawdzięczał przede wszystkim służbie u boku Kazimierza Wielkiego, choć debiutował w roli królewskiego sługi zapewne jeszcze za panowania Władysława Łokietka. Po raz pierwszy wystąpił w źródłach w 1334 r., kiedy otrzymał od Kazimierza sołectwo we wsi Padew jako wynagrodzenie nieokreślonych zasług wobec króla i jego ojca⁴⁵. Wieś ta miała rządzić się prawem magdeburskim i odwoływać się do władz Sandomierza jako sądu wyższego⁴⁶.

W dokumencie królewskim z 1334 r. Bartłomiej został jednak nazwany najpierw dziedzicem Kichar („de Kychari”), a dopiero potem mieszczaninem sandomierskim. Prawdopodobnie zatem wywodził się z kręgów drobnego rycerstwa ziemi sandomierskiej. Warto przywołać w tym miejscu wyniki badań Antoniego Gąsiorowskiego nad elitą władzy Kalisza, a więc miasta o podobnych rozmiarach i znaczeniu, co Sandomierz. Badacz ten, nawiązując do studiów Kazimierza Tymienieckiego i Jacka Wiesiołowskiego, ukazał we władzach Kalisza w pierwszej połowie XV w. licznych przedstawicieli niezamożnej szlachty, wywodzących się przeważnie z okolic tego miasta⁴⁷. Kichary należące do Bartłomieja były niewielką wsią w pobliżu Sandomierza nad rzeką Opatówką⁴⁸. Dosłownym świadectwem związków Bartłomieja z tym obszarem jest dokument sandomierskiego sądu ziemskiego z 1348 r. dotyczący praw majątkowych Michała, plebana kościoła w Górach Wysokich, do którego okręgu parafialnego należały też Kichary. Bartłomiej wystąpił w nim jako mieszczanin sandomierski („civis Sandomiriensis”) na przedostatnim miejscu testacji, za kasztelanami lubelskim, połanieckim i żarnowskim oraz sandomierskim pisarzem ziemskim⁴⁹.

Moim zdaniem nie można też wykluczyć, że ten właśnie Bartłomiej był tożsamy z Bartkiem z Sandomierza („Bartco de Sandomiria”), który został zasadzcą Sanoka, lokowanego przez Jerzego II Trojdenowicza w 1339 r.⁵⁰ W przywileju lokacyjnym Bartek został nazwany również sługą Jerzego. Jak wiadomo, Sandomierz od wczesnego średniowiecza odgrywał rolę znaczącego ośrodka handlu na szlaku biegnącym przez Ruś⁵¹. Na uwagę zasługuje również treść listy świadków przywileju

⁴² KDM, III, nr 804.

⁴³ KDM, III, nr 808.

⁴⁴ KDM, III, nr 841.

⁴⁵ ZDM, I, nr 36.

⁴⁶ SZCZYGIEL 2013, s. 78–79.

⁴⁷ GĄSIOROWSKI 1985, s. 47–49. Cf. TYMIENIECKI 1936; WIESIOŁOWSKI 1980.

⁴⁸ WRONISZEWSKI 2013, s. 68, przypis 157.

⁴⁹ ZDM, I, nr 55; BASTRZYKOWSKI 1936, s. 34–35, 197–200.

⁵⁰ *Przywilej* 1992, s. 9; KIRYK 1995, s. 91–93.

⁵¹ OKNIŃSKI 2016, s. 94–95, tam starsza literatura przedmiotu.

lokacyjnego Sanoka. Wymieniono na niej mianowicie m.in. Alberta, wójta Bochni, oraz Bartłomieja, wójta i pierwszego udokumentowanego obywatela Starej Warszawy. Zwróćmy uwagę, że gmina miejska w Warszawie rozwinęła się w początkach XIV w. właśnie na szlaku bałtycko-czarnomorskim⁵².

Zdaje się, że szczytowy okres działalności Bartłomieja przypadł na drugą ćwierć i połowę XIV w. W 1343 r. Kazimierz Wielki, uwalniając kupców sandomierskich od ceł pobieranych w Wiślicy, poinformował, że o przywilej ten wystarał się u niego Bartko: „nobis per Barthconem concivem suum Sandomiriensem communiter omnes humili voce supplicaverunt”⁵³. Przypomnijmy też, że w 1356 r. Bartek uczestniczył w rozstrzygnięciu sporu majątkowego między potomstwem wójtów Marka i Ruperta⁵⁴. Według pioniera badań nad historią Sandomierza, Melchiora Bulińskiego (1810–1877), Bartłomiej występował „jako znakomity obywatel sandomierski” również w przywileju królewskim dla dominikanów w Sandomierzu z 1356 r.⁵⁵ Treść tego dokumentu nie dochowała się do dzisiejszych czasów. O tym, że rzeczywiście istniał świadczy jednak wzmianka w sumariuszu klasztoru dominikańskiego św. Jakuba. Wynika z niej, że w 1356 r. Kazimierz zgodził się na sprzedaż dominikanom wsi Gołębice przez dwójkę mieszczan, Grzegorza i Elżbietę⁵⁶. Można zatem podejrzewać, że Bartłomiej wystąpił na liście świadków tego dyplomu.

Po roku 1356 Bartłomiej znika ze źródeł. Wiadomo, że ok. 1355 r. zmarła jego małżonka Beata. Taka data figurowała w inskrypcji na jej płycie nagrobnej, opisaną około połowy XIX w. przez Kazimierza Stronczyńskiego i przedstawioną na akwareli Teodora Chrząńskiego⁵⁷. Według Stronczyńskiego nagrobek znajdował się w kolegiacie sandomierskiej „w podłodze kościelnego przysionka”, a lokalizację tę potwierdził Melchior Buliński⁵⁸. Płyta, uważana obecnie za zaginioną⁵⁹, zachowała się do dziś, aczkolwiek w innym, trudniej dostępnym miejscu świątyni⁶⁰. Obiega ją bordiura z następującą inskrypcją⁶¹:

+AnnO DO[MI]nI · M° CCCLV + | OBIIT · D[OMI]nA BARTCONIS VXOR ·
BEATA | CIVIS SANDOMIRI|En[SIS] h[E]REDIS DE · KICHAR

Płyta Beaty, żony Bartłomieja, jest jedynym znanym średniowiecznym nagrobkiem sandomierskiej obywatelki. Należy ona także do najstarszych zinventaryzowanych płyt nagrobnych mieszczan z terenu całego Królestwa Polskiego. Dwa

⁵² Ostatnio w tej sprawie: JASIŃSKI 2017.

⁵³ KDP, III, nr 93.

⁵⁴ KDM, I, nr 247.

⁵⁵ BULIŃSKI 1879, s. 253.

⁵⁶ BURDZY 2011, s. 334.

⁵⁷ STRONCZYŃSKI 2010a, s. 203; STRONCZYŃSKI 2010b, s. 235, ryc. 44.

⁵⁸ BULIŃSKI 1879, s. 252–253.

⁵⁹ MROZOWSKI 1994, s. 226, nr I 108.

⁶⁰ Poinformował mnie o tym w 2016 r. dr hab. Tomisław Giergiel.

⁶¹ Edycja za: MROZOWSKI 1994, s. 226, nr I 108.

najwcześniej datowane nagrobki mieszczan krakowskich pochodzą mniej więcej z połowy XIV w.⁶² Nagrobek Beaty wydaje się zatem przede wszystkim świadectwem wyjątkowego statusu społecznego jej rodziny⁶³. W inskrypcji przed imieniem Beaty podano imię jej męża, a także podkreślono, że był on nie tylko mieszczaninem sandomierskim, lecz również dziedzicem Kichar.

Dopiero od połowy XIV w., dzięki przypadającemu na ten czas rozwojowi działalności kancelarii miejskiej w Sandomierzu⁶⁴, zachowały się źródła informujące o innych mieszczanach, którzy działali w organach samorządu komunalnego, a więc w radzie i ławie. Nie dowiadujemy się zwykle niczego poza ich imionami i nazwiskami, a rzadziej też nazwami profesji rzemieślniczych. Nawet jednak tak szczupły materiał źródłowy pozwala na sformułowanie kilku generalnych obserwacji dotyczących interesującego mnie kręgu osób.

Uwagę zwraca przede wszystkim częste występowanie wśród rajców i ławników osób wywodzących się z miast, które partycypowały w handlu na szlakach łączących Morze Czarne z Morzem Bałtyckim i Śląskiem. W 1356 r. jako świadek na dokumencie rozstrzygającym spór o podział wójtostwa wystąpił Mikołaj „Nyzer”, prawdopodobnie przybysz z Nysy⁶⁵. W 1367 r. w ławie zasiadał Mikołaj Lwowianin („dictus Lambargar”)⁶⁶, a rok później wśród rajców wymieniony został Arnold Lubaczowski („dictus Lubaczowsky”)⁶⁷, wzmiankowany następnie jeszcze w 1371 r., kiedy sprzedawał jatki rzeźnicze opatowi klasztoru w Koprzywnicy⁶⁸. Z kolei Piotr Lwowianin („Lamberg”, „Lemberg”) był rajcą w 1395 r.⁶⁹, a w roku 1399 wystąpił jako świadek na dokumencie wystawionym przez ławników sandomierskich⁷⁰. Pierwszy przybysz ze Lwowa został jednak odnotowany już pod rokiem 1331 w trzeciej części *Liber beneficiorum* Jana Długosza. Przed tą datą niejaki Peregryn „de Lamburga”, mąż Anny, miał dokonać nadania na rzecz klasztoru Świętego Ducha⁷¹.

Dokumenty z ostatnich lat XIV stulecia ujawniają natomiast już symptomy zmian położenia gospodarczego Sandomierza pod panowaniem Jagiellonów. Wzmiankuje się w nich mianowicie przybyszów z Warszawy, których udział w handlu na szlaku czarnomorskim był do tej pory skutecznie blokowany przez Kazimierza Wielkiego⁷². W 1395 r. wśród rajców został wymieniony Jakub Warszawski („Warschoviensis”)⁷³.

⁶² MROZOWSKI 1994, s. 192, nr I 45–46.

⁶³ Ostatnio w tej sprawie: MANIKOWSKA 2018, s. 285 n.

⁶⁴ OKNIŃSKI 2016, s. 97–98.

⁶⁵ KDM, I, nr 247.

⁶⁶ KDM, III, nr 804.

⁶⁷ KDM, III, nr 808.

⁶⁸ KDM, III, nr 841.

⁶⁹ KDM, IV, nr 1031.

⁷⁰ KDM, III, nr 1050.

⁷¹ LB, III, s. 53.

⁷² GAWLAS 2000b, s. 39.

⁷³ KDM, IV, nr 1031.

W 1399 r. był on landwójtem, a w ławie zasiadał Marcin Warszawski⁷⁴. Z drugiej połowy XIV w. pochodzą też pierwsze przekazy, które dokumentują wzrost aktywności handlowej obywateli sandomierskich w Krakowie, Lwowie, Lublinie i Przemysłu, natomiast od wieku XV również w Warszawie⁷⁵.

W interesującym nas okresie politycznego przedstawicielstwa w Sandomierzu doczekali się też miejscowi rzemieślnicy. W porównaniu jednak z kupcami obsadzali oni przeważnie miejsca w ławie. W 1356 r. do ławy należał kowal Hanko⁷⁶, w roku 1367 Piotr tkacz był pisarzem miejskim⁷⁷, w latach 1367 i 1368 w ławie zasiadał szewc Wojko⁷⁸, w 1371 r. ławnikami byli Tyło słodownik i Marcin krawiec⁷⁹, a w 1395 r. do ławy należeli słodownik Mikołaj oraz Mirosław szewc⁸⁰. W 1399 r. w ławie zasiadali Miklasz słodownik i Jan nożownik, a do rady należał rzeźnik Piotr Briger, pochodzący być może z Brzegu na Śląsku⁸¹.

W podsumowaniu przedstawionych rozważań chciałbym przejść od ustaleń faktograficznych ku nieco ogólniejszym obserwacjom dotyczącym mechanizmów działalności elit politycznych średniowiecznego Sandomierza. Muszę jednak jeszcze raz zastrzec, że obraz interesujących mnie zjawisk jest bardzo silnie zniekształcony z powodu niedoboru źródeł. Mimo tych braków zdaje się nie ulegać wątpliwości, że najwcześniejszymi załączkami elity władzy były kręgi dwóch rodzin wójtów dziedzicznych. Zarówno żupnik Witko, jak i potomkowie mincerza Marka wywodzili się z Krakowa i zawdzięczali swoje kariery bliskim związkom z kolejnymi władcami, zwłaszcza z Leszkiem Czarnym i Władysławem Łokietkiem. Nie potrafimy dokładnie ocenić, jak silne było ich zaplecze polityczne w radzie i ławie miejskiej. Mniej więcej około połowy XIV w. wójtostwo dziedziczne w Sandomierzu zaczęło ulegać coraz głębszemu podziałom, jego rozdrobnienie nie okazało się jednak równoznaczne z emancypacją polityczną lokalnych elit. Wyrazem ich słabości w tym okresie wydaje się zwłaszcza to, że najbardziej wpływowy obywatel sandomierski, Bartłomiej, wywodził się prawdopodobnie z okolicznego rycerstwa i chętnie manifestował swoje pochodzenie. Dorobił się on zresztą znaczenia głównie dzięki powiązaniom z dworem Kazimierza Wielkiego, co upodabniało jego losy do kariery przedstawicieli obu rodzin wójtów dziedzicznych. Dopiero dzięki zachowanym od połowy XIV w. dokumentom poznajemy składy rady i ławy miejskiej. Zasiadający w nich kupcy pochodzili często z miast położonych na najważniejszych szlakach handlowych łączących Śląsk i Morze Bałtyckie z Morzem Czarnym, choć trzeba podkreślić, że nie były to

⁷⁴ KDM, IV, nr 1050.

⁷⁵ MORAWSKI 1993, s. 132–134. Vide także KIRYK 1994, s. 123.

⁷⁶ KDM, I, nr 247.

⁷⁷ KDM, III, nr 804.

⁷⁸ KDM, III, nr 804, 808.

⁷⁹ KDM, III, nr 841.

⁸⁰ KDM, IV, nr 1031.

⁸¹ KDM, IV, nr 1050.

ośrodki pierwszej ligi, do których należały w tym czasie zwłaszcza Toruń, Wrocław i Kraków. Podkreślenia wymagają natomiast udokumentowane wyjątkowo wcześniej, bo od lat trzydziestych XIV w., związki mieszczan sandomierskich z kupiectwem Lwowa, jak również ich udział w lokowaniu Sanoka w 1339 r.

WYKAZ CYTOWANYCH ŹRÓDEŁ I LITERATURY PRZEDMIOTU

- BARTOSZEWICZ 1997 = Agnieszka Bartoszewicz, *Warta. Społeczeństwo miasta w II połowie XV i na początku XVI wieku*, Warszawa 1997
- BASTRZYKOWSKI 1936 = Aleksander Bastrzykowski, *Monografia historyczna parafii Góry Wysokie Sandomierskie*, Sandomierz 1936
- BOGUCKA, SAMSONOWICZ 1986 = Maria Bogucka, Henryk Samsonowicz, *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, Wrocław 1986
- BULIŃSKI 1879 = Melchior Buliński, *Monografia miasta Sandomierza*, Warszawa 1879
- BURDZY 2011 = Dominika Burdzy, *Majątek dominikańskich kościołów św. Jakuba i św. Marii Magdaleny w Sandomierzu do końca XVI w.*, w: *Inter oeconomiam coelestem et terrenam. Mendykanci a zagadnienia ekonomiczne*, red. Wiesław Długokęcki, Tomasz Gałuszka, Rafał Kubicki, Anna Zajchowska, Kraków 2011 (Studia i źródła Dominikańskiego Instytutu Historycznego w Krakowie, IX), s. 333–360
- BURDZY 2012 = Dominika Burdzy, *Szesnastowieczny Sandomierz. Kościół i miasto*, Kielce 2012
- DŁUGOPOLSKI 1905 = Edmund Długopolski, *Bunt wójta Alberta*, „Rocznik Krakowski”, VII, 1905, s. 135–186
- Dokument 2015 = *Dokument lokacyjny Leszka Czarnego dla Sandomierza z 1286 roku*, wyd. Tomisław Giergiel, Robert Jop, Sandomierz 2015
- Dokumenty 1971 = *Dokumenty sądu ziemskiego krakowskiego 1302–1453*, wyd. Zbigniew Perzanowski, Wrocław 1971
- FLOREK 2005 = Maciej Florek, *Sandomierski ośrodek grodowo-miejski w średniowieczu. Przemiany przestrzenne i funkcjonalne*, Warszawa 2005
- GAWLAS 2000a = Sławomir Gawlas, *O kształt zjednoczonego Królestwa. Niemieckie władztwo terytorialne a geneza społeczno-ustrojowej odrębności Polski*, Warszawa 2000
- GAWLAS 2000b = Sławomir Gawlas, *Uwagi o polityce miejskiej Kazimierza Wielkiego*, w: *Aetas media, aetas moderna. Studia ofiarowane profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Halina Manikowska, Agnieszka Bartoszewicz, Wojciech Fałkowski, Warszawa 2000, s. 25–41
- GĄSIOROWSKI 1976 = Antoni Gąsiorowski, *Wójt i starosta. Ramię monarchii w polskim mieście średniowiecznym*, w: *Ars historica. Prace z dziejów powszechnych i Polski*, red. Marian Biskup i in., Poznań 1976, s. 437–444
- GĄSIOROWSKI 1985 = Antoni Gąsiorowski, *Władze Kalisza w pierwszej połowie XV wieku*, „Rocznik Kaliski”, XVIII, 1985, s. 27–56
- GRODECKI 2009 = Roman Grodecki, *Mincerze we wcześniejszym średniowieczu polskim*, w: Roman Grodecki, *Polityka pieniężna Piastów*, Kraków 2009 [1921], s. 177–237
- JASIŃSKI 2017 = Tomasz Jasiński, *Rola Piastów mazowieckich w handlu hanzeatycko-ruskim na przełomie XIII i XIV w.*, w: *Dziedzictwo książąt mazowieckich. Stan badań*

- i perspektywy badawcze*, red. Janusz Grabowski, Rafał Mroczek, Przemysław Mrozowski, Warszawa 2017, s. 61–88
- KDKK, I = *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej ś. Wacława*, t. I, wyd. Franciszek Piekosiński, Kraków 1874
- KDM, I = *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. I, wyd. Franciszek Piekosiński, Kraków 1876
- KDM, III = *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. III, wyd. Franciszek Piekosiński, Kraków 1887
- KDM, IV = *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. IV, wyd. Franciszek Piekosiński, Kraków 1905
- KDP, I = *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. I, wyd. Leon Rzyszczewski, Julian Bartoszewicz, Warszawa 1847
- KDP, III = *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. III, wyd. Leon Rzyszczewski, Julian Bartoszewicz, Warszawa 1858
- KIRYK 1994 = Feliks Kiryk, *Urbanizacja Małopolski. Województwo sandomierskie: XIII–XVI wiek*, Kielce 1994
- KIRYK 1995 = Feliks Kiryk, *Lokacja miasta*, w: *Sanok. Dzieje miasta*, red. Feliks Kiryk, Kraków 1995, s. 91–98
- KŁODZIŃSKI 1938 = Adam Kłodziński, *Jeden czy dwa bunty wójta Alberta*, w: *Studia historyczne ku czci Stanisława Kutrzeby*, Kraków 1938, s. 339–356
- KNAP 1994 = Agnieszka Knap, *Elita władzy w Warcie w XV–XVI wieku*, „Przegląd Historyczny”, LXXXIV, 1994, 3, s. 375–388
- KOMOROWSKI 2014 = Waldemar Komorowski, *Średniowieczne domy krakowskie. Kamienice, pałace miejskie i rezydencje kanonicze. Trwałość gotyckiego modelu w nowożytności*, Kraków 2014
- LALIK 1993 = Tadeusz Lalik, *Lokacja Sandomierza w roku 1286*, w: *Dzieje Sandomierza*, t. I: *Średniowiecze*, red. Stanisław Trawkowski, Warszawa 1993, s. 99–114
- LB, III = Jan Długosz, *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, t. III: *Monasteria*, wyd. Aleksander Przeździecki, Kraków 1864 (Opera Omnia, IX)
- LESZCZYŃSKA-SKRĘTOWA 1994–2004 = Zofia Leszczyńska-Skrętowa, *Kurdwanów*, w: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 3, Kraków 1994–2003, s. 359–363
- LEŚNIAK 1999 = Franciszek Leśniak, *Rzemieślnicy i kupcy w Krośnie (XVI–pierwsza połowa XVII wieku)*, Kraków 1999
- MANIKOWSKA 2018 = Halina Manikowska (przy współpracy Piotra Oknińskiego), *Przeszość osobista i tożsamość wspólnotowa. Formy i treści memorii w późnym średniowieczu*, w: *Przeszość w kulturze średniowiecznej Polski*, t. II, red. Halina Manikowska, Warszawa 2018, s. 271–332
- MARZEC 2000 = Andrzej Marzec, „*Domina terrae Sandecensis*”. *Rola polityczna królowej Jadwigi Łokietkowej w kontekście jej związków z dostojnikami małopolskimi (1305–1339)*, „Kwartalnik Historyczny”, CVII, 2000, 1, s. 3–23
- MARZEC 2006 = Andrzej Marzec, *Urzędnicy małopolscy w otoczeniu Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego (1306–1370)*, Kraków 2006
- MARZEC 2012 = Andrzej Marzec, *Między Przemysłem II a Władysławem Łokietkiem, czyli kilka uwag o Królestwie Polskim na przełomie XIII i XIV wieku*, „Roczniki Historyczne”, LXXVIII, 2012, s. 83–106

- MAZUR 1969 = Zygmunt Mazur, *Dwa dokumenty Leszka Czarnego dla dominikanów sandomierskich*, „Studia Historyczne”, XII, 1969, s. 603–610
- MORAWSKI 1993 = Zbigniew Morawski, *Sandomierz od końca XIII do początków XV wieku*, w: *Dzieje Sandomierza*, t. I: *Średniowiecze*, red. Stanisław Trawkowski, Warszawa 1993, s. 115–136
- MPV, III = *Monumenta Poloniae Vaticana*, t. III: *Analecta Vaticana 1202–1366*, wyd. Jan Ptaśnik, Kraków 1914
- MROZOWSKI 1994 = Przemysław Mrozowski, *Polskie nagrobki gotyckie*, Warszawa 1994
- NK, 1 = *Najstarsze księgi i rachunki miasta Krakowa od r. 1300 do 1400*, cz. 1, wyd. Franciszek Piekosiński, Józef Szujski, Kraków 1878
- NOGA 2003 = Zdzisław Noga, *Krakowska rada miejska w XVI wieku. Studium o elicie władzy*, Kraków 2003
- OKNIŃSKI 2016 = Piotr Okniński, *Główne etapy formowania się miasta lokacyjnego w Sandomierzu w XIII–XIV wieku*, „Roczniki Historyczne”, LXXXII, 2016, s. 79–106
- Przywilej 1992 = *Przywilej lokacyjny miasta Sanoka z 1339 roku*, oprac. Feliks Kiryk, Przemysł 1992
- PTAŚNIK 1913 = Jan Ptaśnik, *Studia nad patrycjatem krakowskim wieków średnich*, „Rocznik Krakowski”, XV, 1913, s. 23–95
- RYMASZEWSKI 1975 = Zygfryd Rymaszewski, *Łacińskie teksty Landrechtu Zwierciadła Saskiego w Polsce. Versio Vratislaviensis, versio Sandomiriensis, Łaski*, Wrocław 1975 (Studia nad Historią Państwa i Prawa. Seria 2, XV)
- SAMSONOWICZ 1973 = Henryk Samsonowicz, *Przemiany osi drożnych w Polsce późnego średniowiecza*, „Przegląd Historyczny”, LXIV, 1973, 4, s. 697–716
- SAMSONOWICZ 1979 = Henryk Samsonowicz, *Liczba i wielkość miast późnego średniowiecza Polski*, „Kwartalnik Historyczny”, LXXXVI, 1979, s. 917–931
- SAMSONOWICZ 1989 = Henryk Samsonowicz, *Małe miasto w środkowej Europie późnego średniowiecza. Próba modelu*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, L, 1989, s. 31–44
- Sandomierz 2014 = *Atlas historyczny miast polskich*, t. V: *Małopolska*, z. 2: *Sandomierz*, red. Zbigniew Noga, Sandomierz 2014
- SIKORA 1993 = Franciszek Sikora, *Sprawa insygnialna 1370–1412 a genealogia Rożnów*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego”, I (XII), 1993, s. 39–58
- SZCZYGIEŁ 1993 = Ryszard Szczygieł, *Ustrój i władze miejskie*, w: *Dzieje Sandomierza*, t. II: *XVI–XVIII w.*, cz. 1: *W okresie świetności*, red. Feliks Kiryk, Warszawa 1993, s. 41–73
- SZCZYGIEŁ 2001 = Ryszard Szczygieł, *Rola starostów w życiu miast królewskich województwa sandomierskiego w XVI wieku. Z dziejów ograniczania autonomii miejskiej*, w: *Sandomierz. Z dziejów polityki, prawa i kultury*, red. Paweł Witek, Andrzej Wrzyszczyński, Sandomierz 2001, s. 89–102
- SZCZYGIEŁ 2013 = Ryszard Szczygieł, *Sandomierz wzorem dla organizacji gmin miejskich w Królestwie Polskim od XIV do XVII wieku*, w: *Sandomierz — miasto między Wschodem a Zachodem*, red. Krzysztof Burek, Tomisław Giergiel, Sandomierz 2013, s. 57–88
- SOWINA 1991 = Urszula Sowina, *Sieradz. Układ przestrzenny i społeczeństwo miasta w XV–XVI w.*, Warszawa 1991
- SPPP, II = *Starodawne Prawa Polskiego Pomniki*, t. II, wyd. Antoni Z. Helcel, Kraków 1870

- STARZYŃSKI 2010 = Marcin Starzyński, *Krakowska rada miejska w średniowieczu*, Kraków 2010
- STRONCZYŃSKI 2010a = Kazimierza Stronczyńskiego opisy i widoki zabytków w Królestwie Polskim (1844–1855), t. II: *Gubernia radomska: opisy*, oprac. Karol Guttmejer, Warszawa 2010
- STRONCZYŃSKI 2010b = *Widoki zabytków starożytności w Królestwie Polskim służące do objaśnienia opisu tychże starożytności... Atlas*, cz. 1–2, oprac. Karol Guttmejer, Warszawa 2010
- TYMIENIECKI 1936 = Kazimierz Tymieniecki, *Szlachta-mieszczanie w Wielkopolsce XV w. (1400–1475)*, „Miesięcznik Heraldyczny”, XIV, 1936, s. 146–153, 161–165, 180–184; XVI, s. 2–6, 19–27
- WIESIOŁOWSKI 1980 = Jacek Wiesiołowski, *Szlachta w mieście. Przemieszczenia i migracje między wsią a miastem w Polsce XV wieku*, „Studia i Materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza”, XIV, 1980, s. 47–75
- WRONISZEWSKI 2013 = Jan Wroniszewski, *Nobiles Sandomirienses. Rody Dębnów, Janinów, Grzymałów, Doliwów i Powalów*, Kraków 2013
- WYROZUMSKA 1995 = Bożena Wyrozumska, *Kancelaria miasta Krakowa w średniowieczu*, Kraków 1995
- ZAŁĘSKA 2005 = Marta Załęska, *Wójtostwa dziedziczne w miastach Małopolski w późnym średniowieczu (studium historyczno-prawne)*, Warszawa 2005
- ZDM, 1 = *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 1, wyd. Stanisław Kuraś, Wrocław 1962
- ZDM, 6 = *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 6, wyd. Stanisław Kuraś, Wrocław 1974
- ŻMUDZKI 2000 = Paweł Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa. Książę Leszek Czarny*, Warszawa 2000

The power elites in the City of Sandomierz until the late fourteenth century

In the article the author examines the emergence of power elites in Sandomierz, from the founding of the city under Magdeburg law by Leszek Czarny in 1286 until the late fourteenth century, when the local community became consolidated following reforms carried out during the reign of Casimir the Great. According to hypothetical estimates, there were no more than 3000 living in Sandomierz in the fourteenth century. Thus, drawing on the traditional classification of Polish towns and cities in the Middle Ages, Sandomierz should be classified as a substantial second-class urban centre. Cities of this status had usually 2000 inhabitants. The present article is the first attempt in Polish historiography to analyse the history of the elites of cities of this size in the fourteenth century. The author presents a detailed analysis of the fate of hereditary *vogts* of Sandomierz from the founding of the city in 1286 until the first divisions of the *vogtei* of Sandomierz in the mid-fourteenth century. In that period the *vogtei* belonged first to Witek, the Kraków *żupnik*, and then to the descendants of Marek, the Kraków minter. Next the author discusses the political career of Bartłomiej of Kichary, the most influential citizen of Sandomierz around the mid-fourteenth century. Thanks to the growth of the city chancellery, it has also been possible to reveal the territorial and social backgrounds of ordinary members of the Sandomierz city council in the second half of the fourteenth century. The author demonstrates that in the analysed period the most eminent representatives of the Sandomierz elites maintained close links with members of the Kraków patriciate and owed their careers primarily to the loyalty to successive princes and kings. The limited available information about the geographical horizons of the commercial activities of Sandomierz inhabitants suggests that the city was a significant regional centre of distant trade on routes linking Silesia and the Baltic Sea to the Black Sea.

